

UNELE CONSIDERAȚII REFERITOARE LA TOPONIMIA BANATULUI DE SEVERIN

Ionel Boamfă

În cele ce urmează ne vom opri asupra acelor toponime ce atestă originea geografică a locuirilor unei așezări. Roirile de populație, fie ele individuale, fie în grup, s-au făcut în interiorul Banatului de Severin, cât și din sau în afara acestuia, spre sau dinspre acest spațiu românesc.

În ceea ce privește roirile în interiorul Banatului de Severin, acestea sunt atestate toponimic de peste 30 de perechi, în unele cazuri fiind vorba chiar și de roiri secundare, răspândite, practic, pe întregul teritoriu al zonei studiate.

În încercarea de a clasifica aceste roiri s-au desprins mai multe situații: roiri în lungul văilor, roiri înspre arealele mai înalte, migrații dinspre acestea spre cele joase, dintr-o parte în alta a zonei studiate (chiar dintr-un capăt în celălalt al Banatului severinean!), roiri cu crearea de așezări ca urmare a dezvoltării unor ramuri economice., La acestea se adaugă roirile secundare, unele situații mai complexe, dar și cazuri de așezări roite unde lipsește localitatea “matcă”.

Roirile în lungul aceleiași văi caracterizează dubletele: *Lugoj-Lugojel (pe Valea Timișului)*, *Mărul – Poiana Mărului (pe valea Bistrei Mărului)*, *Gladna Montană – Gladna Română (pe Gladna)* și *Valea Bistrei – Ohaba-Bistra/Oșelul Roșu (pe Bistra)*.

Roirile spre munte sunt numeroase, cuprinzând 10 dublete: *Bunea Mare – Bunea Mică*, *Coșava – Coșevița*, *Luncanii de Jos – Luncanii de Sus*, *Coșteiul – Coșteiul de Sus*, *Crivina – Crivina de Sus*, *Cireșul – Cireșul Mic*, *Sadova Veche – Sadova Nouă*, *Hora Mare – Hora Mică*, *Pogara de Jos – Pogara de Sus* și *Mehadia – Mehadica*.

În sens invers, dinspre munte spre vale, perechile sunt mult mai puține fiind reprezentate de dubletele: *Sălbăgel – Sălbăgelul Nou și Marga – Vama Marga*.

Severienii au migrat în cadrul zonei, și pe arii mai mari, dintr-o parte în alt a teritoriului studiat: de la *Lăpușniuc* (nordul zonei) spre *Lăpușnicel* (în partea central-sudică), dinspre *Bolvașnița* (partea centrală) către *Valea Bolvașnița* (aproape de Lăpușicel), de la *Zorile* (vest) la *Zorani* (nord-est), din *Jupa* (lângă Caransebeș) spre *Jupani* (în nord) sau de la *Bata* (nordul extrem) către *Bătești* (lângă Făget).

Tot lângă recent declaratul oraș *Făget*, ca urmare a dezvoltării unor noi ramuri economice a apărut o așezare nouă, *Colonia Mică*. Alte așezări recente au apărut în vecinătatea *Tomeștilor – Colonia Fabricii* sau așezării *Mărul – Colonia Mărul*.

În cazul ultimelor două localități amintite este deja vorba de un caz de roire multiplă (și cu așezarea *Poiana Mărului*), dar asemenea situații se mai întâlnesc în zona studiată. Este, astfel cazul localităților *Rusca Montană* din care, în amonte pe aceeași *Vale a Ruscăi*, a luat naștere așezarea *Rușchița*. Așa cum am mai precizat cum populația est-slavă care ar fi putut da numele așezării – rusă sau ruteană ucraineană (adică ruscă) – este mai probabil să fi venit dintre est-nord-est, credem că tot din *Rusca Montană* sunt originari și întemeietorii satului *Rusca*, o roire în sens invers este mai puțin plauzibilă. Oarecum asemănător stau lucrurile și în cazul satului *Mâtnicul Mare* de unde a plecat atât cei care au fondat localitatea *Mâtnicul Mic* spre nord, cât și întemeietorii așezării *Ohaba-Mâtnic*, în sens invers. Din această ultimă localitate se pare că provin și primii originari ai satului *Ohabița* situat și el puțin mai la sud.

Există și situații mai complexe, încă neclare. Unele nu ridică probleme prea mari, așa cum este cazul posibilului dublet *Traian Vuia* (fost *Surduc*) – *Surducul Mic*. Neclarități ridică, de pildă, gruparea în pereche a localităților *Căvăran* și *Caransebeș*, cu considerarea actualului municipiu drept așezare roită. Ideea trebuie privită cu rezerve, întrucât numele orașului, format prin alăturarea numelor a două vechi așezări vecine *Caran/Căran (Karan)* și *Sebeș*, nu este nicăieri menționat într-o formă mai apropiată de *Căvăran*. Problema ar consta în modul în care s-ar fi produs trecerea *Că(vă)ran > Căran(sebeș)*.

Nu este, apoi, limpede dacă locuitorii satului *Săceni* sunt originari din *Satul Mic* (azi *Victor Vlad Delamarina*), ai cărui oameni puteau – și mai pot – fi apelați, respectând particularitățile fonetice specifice graiului bănățean, *săceni = săteni*, sau dacă nu cumva aceștia au venit dinspre *Sacul* (*originari din Sacul = săceni*). Pe de altă parte, însă, vecină cu satul *Săceni*, situat pe *Valea Sarazului* este localitatea *Sărăzani*. Cu, în limba ungarilor, destul de numeroși în acest spațiu, cel puțin într-o perioadă mai veche *szaraz = sec, seacă*, ambele localități fiind situate pe aceeași vale a *Sarazului*, lucrurile se pot explica și altfel. Într-o vreme mai veche valea putea să fi avut un nume românesc – *Seaca* – preluat la așezarea în satul *Săceni* (populat cu români de pe *Seaca*, fiindcă modul de formare al oiconimului este specific particularităților fonetice ale limbii române!), de o comunitate ungurească, ce a denumit aceeași vale în limba sa: *Szaraz*. Ungurii, o vreme bilingvi, au fost tot timpul asimilați de români (mai vechi și mai numeroși în *Săceni*, satul celor de pe *Seaca*), lăsându-le, însă, acestora numele unguresc pentru vale (*Saraz/Sărâz*) cu care autohtonii l-au înlocuit pe *Seaca*, devenind “creatori de... toponomie ungurească”! De aici, mai târziu, o parte a localnicilor, urcând puțin spre munte, pe valea devenită a

Sarazului, au întemeiat satul *Sărăzani*, nume care de asemenea, respectă specificul fonetic al limbii române.

Că locuitorii așezării *Săceni* puteau veni dinspre Satul Mic, așezare situată pe *Valea Sudriașului*, pare să o demonstreze și numele localității vecine *Sudriaș*, situată în aval, pe Saraz. De ce să nu fi putut întemeia săcenii din *Satul Mic*, de pe *Sudriaș* nu una, ci chiar două așezări – *Săceni* și *Sudriaș*, tot pe *Valea Sarazului* pe care *Sărăzani* rămân în acest caz, doar satul *locuitorilor de pe Saraz*?

În cazul dubletului *Ohaba Lungă – Ohaba Română* nu este lămurit prea bine care dintre așezări este “matcă” și care cea roită. Din analiza celor două numere pare să reiasă faptul că ambele au apărut ca urmare a unor privilegii acordate de autorități. Având în vedere că a doua localitate a posibilului dublet are determinativul *Română*, deducem, pe de-o parte că aceasta are de la întemeiere populație preponderent românească iar pe de alta, că așezarea vecină avea, la fondare, o populație alohtonă, nespecifică (posibil ungurească, germană sau chiar slavă). Beneficiind de mai multe avantaje din partea autorităților, *Ohaba* cu populație alohtonă s-a dezvoltat mai repede devenind *Lungă*. Vecinătatea acestor sate ne poate îndemna să bănuim că *românii*, locuind inițial în *Ohaba Lungă* și având acolo poziții defavorizate, fiind discriminați, ar fi putut migra, întemeind o *Ohabă* a lor, adică *românească*. Faptul că migrația ar fi putut avea un asemenea sens pare să fie întărit și de statutul de centru de comună al *Ohabei Lungi*, cealaltă așezare amintită fiind doar sat.

În cadrul Banatului de Severin există două sate cu același nume: *Gruni*, unul în nord-vestul, celălalt în partea central-sudică a zonei luate în studiu. La prima vedere pare greu de stabilit care dintre ele este cel mai vechi. Este cunoscut faptul că, în decursul istoriei neamului nostru, autohtonii au dovedit o vechime, continuitate și stabilitate mai mari în spațiile mai adăpostite, ferite de invaziile pustiitoare. Nici Banatul severinean nu face excepție de la această regulă. La aceasta se adaugă forma veche românească sub care apare oiconiomul, echivalentă pentru una actuală *Grui*. Păstrarea unei asemenea forme arhaice – dar și a așezării denuminate cu ajutorul ei – nu se putea face în lunca largă a *Timișului*, în plină câmpie, ci în spațiul montan, mai izolat, mai adăpostit, spațiu ce adăpostește și alte forme toponimice vechi (*Straoni*, *Bratoniu* – *Zăvoi*, *Măgura Măguilicea*, *Turnul Petroniou*, *Valea de Rugi* – *Turnul Ruieni*, *Șeroni* – *Bolvașnița*, *Poiana Stigoniul*, *Muroniul* – *Armeniș* și altele).

Să fie vorba de un dublet în cazul *Glăburău – globul Craiovei*? Care va fi fost sensul migrației într-o atare situație? Dacă forma *Globurău* reprezintă o evoluție dintr-una mai veche, *Globul Rău*? Este, de asemenea, posibil ca aceasta să fie o românizare a unei forma slave *Globurov(o)*.

Am lăsat la urmă posibilul dublet *Cornea-Cornereva*, în cazul căruia am fost, inițial, tentați să considerăm ca “matcă” prima așezare. O verificare mai atentă realizată anterior nouă arată însă, că așa-zisul dublet al satului *Cornea* –

inițial *Corni* – a avut, la început forma *Conereva* (în documentele vremii – *Konyorova* = *satul lui Konyar*). La evoluția actuală s-a ajuns prin contaminare, cele două așezări fiind aproape una de alta (V. Ioniță, 1982).

Există și așezări unde localitatea “matcă” lipsește: *Ohaba-Forgaci*, *Obița* și *Baia Nouă*. Având în vedere numărul mare de *ohabe* din zona studiată, dar și densitatea mare atât a satelor roite cât și a celor “matcă” și în nord-vestul și în partea central-sudică a Banatului severinean, credem că, pentru primele două localități menționate anterior, originarii acestora vor fi venit tot din sate aflate în apropierea lor. Așezarea *Baia Nouă* se poate înscrie alături de localitățile apărute ca urmare a dezvoltării unor noi ramuri economice, cu diferența, în acest caz că nu putem specifica de unde au venit întemeietorii ei. Aflată în Clisura Dunării, opinăm, că este posibil ca aceștia să fi sosit din așezările apropiate ei.

Locuitorii zonei la care ne referim se vor fi putut stabili aici venind și din alte arii ale spațiului etnic românesc. Ei par să fi fost originari tot din Banat, firește, din Ardeal și Crișana sau din Oltenia, provincii cu care această zonă se și învecinează, dar și din studiul Dunării, în primul, rând din spațiul cuprins între Morava și Timoc, dar și din ținuturi balcanice aflate la distanțe apreciabile de Banatul de Severin.

Din restul Banatului par să fi venit, în primul rând, întemeietorii satelor *Drăgsinești* (din *Dragșina*), *Brebul Nou* (din *Brebul*), *Lăpușnicel* și *Lăpușnic* (din *Lăpușnicul Mare*). În cazul ultimelor două localități citate – sau, poate, doar în ce privește așezarea *Lăpușnic* – originarii vor fi putut veni și din *Lăpușnicul* hunedorean. Fondatorii localității *Surducul Mic* vor fi putut veni, apoi, din așezarea cărășeană *Surducul Mare*. Satul severinean *Macoviște* are un corespondent omonim în același fost județ bănățean Caraș, dar nu se poate preciza care din ele este – dacă este – așezarea “matcă”. În fine, întemeietorii localității *Oloșag* ar fi putut veni să fie din așezarea timișeană *Șag*, fie din satul arădean *Șagul*. Situația acestui sat se cam aseamănă cu cea a *Ohabei Române* deoarece forma actuală a numelui său derivă, probabil dintr-un nume – unguresc – *Olah Sag* (*Șagul Românesc*). Ideea este plauzibilă, deoarece satul este traversat de *Valea Timișană*, numită în aval de acesta, cu hidronimul de origine ucraineană *Olișana* (*Româneacă*) semnificând pentru acei ucraineni – probabil asimilați între timp – *Drobeta-Turnu Severin*. Atribuirea numelui ținutului de origine unei așezări roite este, însă, întâlnită și în alte arii ale spațiului etnic românesc, putând semnifica: *Făgărașul Nou* (Dobrogea), *Grindul Făgărașului/Făgărașului* (lângă Urziceni), *Vrânceni* – azi *Verenčanka* – (nordul Bucovinei), *Ardzelaczna/Ardeleana?* și *Ardzelusza/Ardelușa* (Galița), *Dobrodzien/Dobrogeni* (sudul Poloniei) etc. De aceea, credem că și în cazul acestei așezări originea locuitorilor se referă la un spațiu anume, posibil chiar cel al Banatului de Severin. În fine, nu este prea clar dacă locuitorii ai satului severinean *Zăgujeni* au fondat așezarea mehedinteană *Zegujani*, sau fenomenul de roire s-a produs în sens invers.

Populația zonei studiate a migrat, se pare, chiar și la sud și vest de teritoriul Banatului, în spațiul balcanic. Este, astfel, foarte posibil ca oiconimul *Severi* atestat în vestul Croației, la granița cu Slovenia să vorbească de stabilirea, cândva, acolo, a unor migranți originari din Banatul de Severin (dacă nu este, cumva, vorba de un patronim). Pentru această idee pledează existența, în apropiere, a două sate *Lupoglav* (*Capul Lupului* în limba română actuală), unul la est de Zagreb (oraș în care o arteră centrală se numește *Vlaska!*) și celălalt în Peninsula Istria (unde mai supraviețuiește un mic grup de istro-români). Se știe că între dialectul acestei ramuri occidentale a românității – *rumerii* – și graiul bănățean al dialectului daco-român vorbit în țară există multe asemănări, considerate de lingviști drept particularități specifice acestora. Prezența acestui oiconim *Severin* poate explica aceste asemănări, perpetuate până azi, de urmașii acelor migranți de origine bănățeană. Celelalte numiri citate anterior, ca și asimilarea aproape integrală a unor comunități românești ce mai supraviețuiesc în Voivodina, Craiona croată și Slavonia – unde sunt declarați “sârbi” (după spusele poetului **Teodor Groza Delacodru** din Banatul iugoslav) – întăresc ideea unei legături posibile între zona studiată și vestul Peninsulei Balcanice, realizată – și odinioară – prin românii din nordul Iugoslaviei și al Croației de azi. Severinenii au trecut Dunărea și spre sud, unde par să dovedească acest lucru numirile *Brnjica* (*Bârnița*) – în vecinătatea fluviului, între Morava și Timoc (fiind vorba, în acest caz, de posibili originari din satul *Bârna*) – și respectiv, *Cerova* (*Țerova*) – aproape de Niș (cu originari veniți, probabil din arealul pârâului *Țerova*, afluent al Nerei).

Fără a putea face aprecieri cantitative, toate aceste aspecte întăresc ideea că Banatul de Severin a fost atât o arie endodinamică, cât și exodinamică, cu fluxuri demografice – individuale sau/și colective – în cadrul cărora preponderență vor fi avut autohtonii români, migranți din motive diverse, între care se disting cele economice, politice, sociale și profesionale, dovedind, în același timp, un trecut adesea zbuciumat. Roirile nu susțin însă ideea “migrației românești” de la sud la nord de Dunăre, dar nici invers, ci cel mult a unor grupuri de populație, că așa cum s-a mai spus, românii au fost și sunt autohtoni și de-o parte și de cealaltă a fluviului, lucru atestat, cel puțin pentru zona la care ne referim – dar nu numai! – inclusiv prin onomastică. Roirile la sud sau la nord de Dunăre, sau de-o parte sau alta a Carpaților, certifică și ele acest lucru, faptul că, migrând, românii s-au așezat tot printre ai lor, adică printre români.

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

1. ANDRONIC MUGUR, *Huții – o minoritate din Bucovina*, Fund. pt. Dezv. Soc. Civile și Soc. Cult. "Ștefan cel Mare" Bucovina, Suceava, 1998
2. ARDELEAN V., ZĂVOIANU I., *Județul Timiș*, Ed. Acad. R.S.R., București, 1979
3. BĂCĂNARU I., SENCU V., *Județul Caraș-Severin*, Ed. Acad. R.S.R., București, 1976
4. BOAMFĂ I., *Reflectarea realităților geografice în toponimia Țării Făgărașului*, teză de licență, Univ. "Al. I. Cuza", Iași, 1996
5. CARAGIU-MARIOȚEANU MATILDA, GIOSU ȘT., RUXĂNDOIU LILIANA, TUDORAN ROMULUS, *Dialectologie română*, Ed. Did. și Ped., București, 1977
6. IONIȚĂ V., *Nume de locuri din Banat*, Ed. Facla, Timișoara, 1982
7. x x x, *Atlas R.S.R.*, Inst. de Geogr., București, 1972-1979
8. x x x, *Europa-Strassenatlas*, Hallwag, Bern, 1996
9. x x x, *România – 1938 – Harta fizico-geografică și administrativă*, "Jif" S.R.L., București

QUELQUES CONSIDERATIONS AUPRES LA TOPONYMIE DU BANAT DE SEVERIN

– resumé –

Cet ouvrage traite quelques aspects en concernant les migration dans le Banat de Severin de ce zone dans les autres et des autres espaces dans ce qui nous avons étudié.

Parmi les migrations se distinguaient, de ce point de vue, plusieurs situations: des migrations au long des vallées, des aires plus basses vers ceux plus hautes et l'inverse, d'une part vers l'autre de la zone, des migrations avec la création des nouvelles localités parce que se sont développées certaines branches économiques. On ajoutaient, encore, les migrations secondaires, certaines situations complexes et des localités pour lesquelles manquent les villages d'origine. Les plus nombreuses sont les migrations vers les aires plus hautes (10 situations).

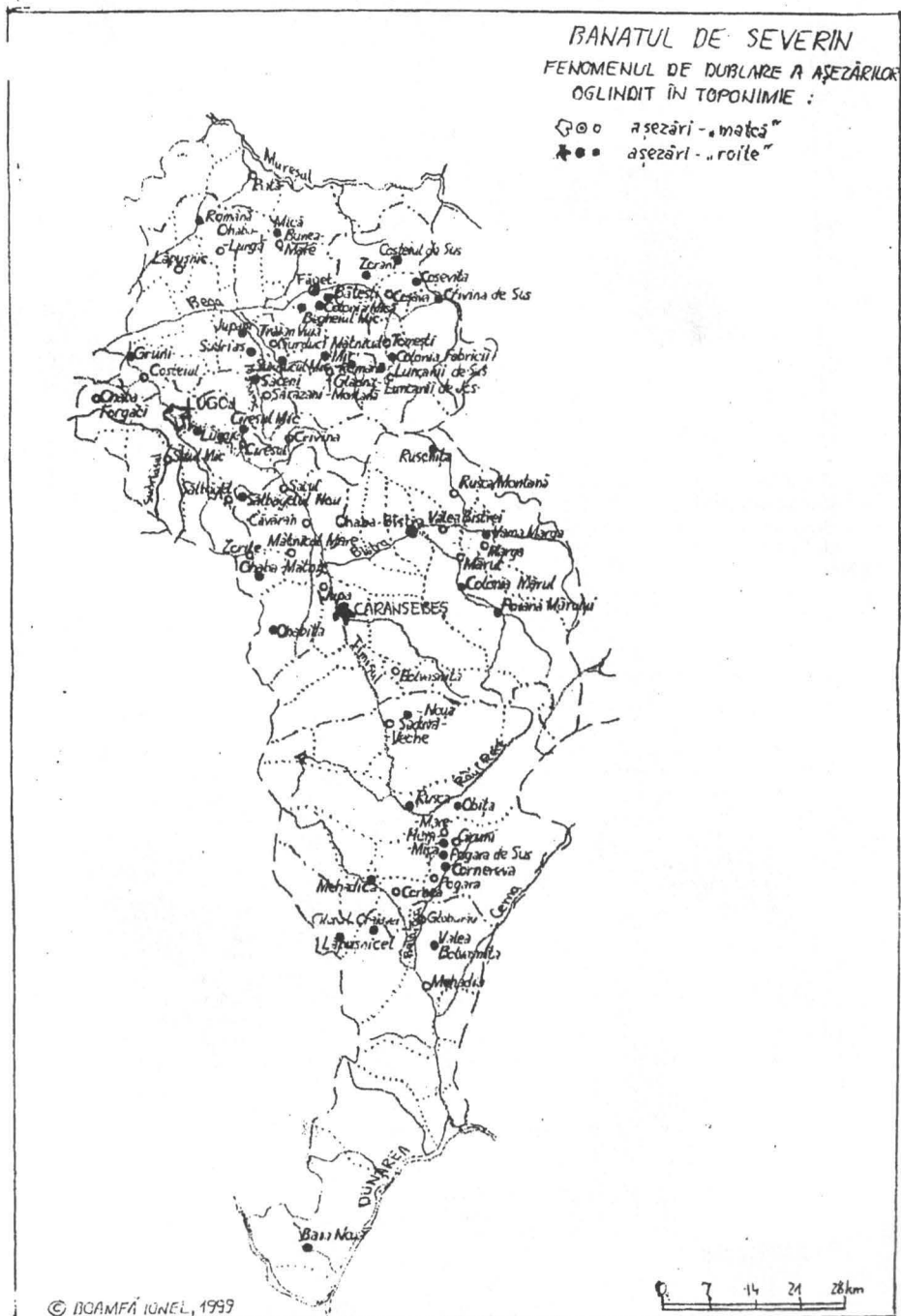
Dans cet espace se sont établis, en venant des autres aires de l'espace ethnique roumain, des habitants de Crișana, d'Ardeal et d'Oltenie et aussi d'autres parties du Banat. Ici sont venus des nombreux migrants de l'espace balcanique, peuple dans les périodes historiques passées par des plusieurs roumains sud-danubiens.

Des habitants du Banat de Severin sont partis, eux mêmes, dans les mêmes espaces istro-roumain (région d'Istia, en l'Ouest de la Croatie) – d'une part et l'idiome banatique qui appartient au dialecte daco-roumain parlé en Roumanie – d'autre part.

On ne peut pas faire des estimations quantitatives, mais la conclusion est que n'a pas existé une "migration" de la population roumaine entière, ni d'une part en l'autre du Danube, ni d'un côté en l'autre des Carpathes. Les migrations de ce type – individuelles ou collectives – montrent, au contraire, que les roumains se sont établis, toujours, parmi des roumaines!

QUELQUES CONSIDÉRATION SUR LA TOPONYMIE DU BANAT DE SEVERIN

On a discuté les toponymes qui attestent l'origine géographique des habitants d'un établissement. Les mouvements de la population individuels ou collectifs se sont fait tant à l'intérieur du Banat de Severin que dans le voisinage.

Planșa I